

Technologia żywności Technologia żywności Technologia żywności Technologia żywności
żywności Technologia żywności Technologia żywności Technologia żywności Technologia
Technologia żywności Technologia żywności Technologia żywności Technologia żywności
żywności Technologia żywności Technologia żywności Technologia żywności Technologia
Technologia żywności Technologia żywności Technologia żywności Technologia żywności
żywności Technologia żywności Technologia żywności Technologia żywności Technologia

Technologia żywności **CZ. 3**

Technologie kierunkowe

Praca zbiorowa
Redakcja: Ewa Czarniecka-Skubina

Warszawa, 2012 r.

Autorzy:

dr inż. Anna Berthold-Pluta – rozdz. 3.

dr inż. Ewa Czarniecka-Skubina – rozdz. 1., 2., (3.15.), 4.

dr inż. Danuta Jaworska – rozdz. 1.

dr inż. Dorota Nowak – rozdz. 5.

mgr inż. Michał Olkowski – rozdz. 3.

dr hab. Antoni Pluta – rozdz. 3.

dr inż. Ingrid Wachowicz – rozdz. 2., 4.

Redakcja: **Ewa Skuza**

Opracowanie techniczne rysunków: **Zdzisław Dziuban**

Opracowanie graficzne i DTP: **Elżbieta Wysocka-Zbiegień, BLULAB.PL**

Zdjęcie na okładce: © **Volff – Fotolia.com**

Podręcznik dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu podręczników przeznaczonych do kształcenia w zawodach

do nauczania zawodu **technik technologii żywności**,

na podstawie opinii rzeczoznawców: **mgr inż. Magdaleny Krystowskiej,**

mgr inż. Anny Pożyczki, dr Jadwigi Bednarek.

Typ szkoły: **technikum i szkoła policealna.**

Rok dopuszczenia: **2012**

Podręcznik szkolny dotowany przez Ministra Edukacji Narodowej.

Objętość: 18 a.w.

Nakład: 1000 egz.

ISBN 978-83-89184-37-5

© Copyright by Wydawnictwo Format-AB, Warszawa 2012.

Wszystkie prawa zastrzeżone. Żaden fragment książki nie może być kopiowany ani powielany w jakiegokolwiek innej formie bez pisemnej zgody autorów i wydawcy.

Wydawca: Wydawnictwo Format-AB

Druk i oprawa: Poligrafia Greg, www.greg-drukarnia.pl

Spis treści

Rozdział 1. Przetwórstwo mięsne	9
1.1. Mięso jako surowiec do przetwórstwa	9
1.2. Ubój zwierząt rzeźnych i obróbka poubojowa tusz	10
1.2.1. Wartość rzeźna zwierząt	10
1.2.2. Etapy uboju	10
1.2.3. Ubój trzody chlewnej	11
1.2.4. Ubój bydła	14
1.2.5. Wychładzanie i magazynowanie tusz	17
1.2.6. Linie uboju trzody chlewnej i bydła	18
1.2.7. Uboczne artykuły uboju	21
1.3. Klasyfikacja żywca rzeźnego	23
1.3.1. Klasyfikacja tusz wieprzowych	23
1.3.2. Klasyfikacja tusz bydła	24
1.4. Badania weterynaryjne i znakowanie mięsa	26
1.4.1. Badania weterynaryjne	26
1.4.2. Znakowanie mięsa	28
1.5. Rozbiór tusz i wykrawanie mięsa	30
1.6. Charakterystyka mięsa	32
1.6.1. Definicja mięsa	32
1.6.2. Budowa morfologiczna mięsa	32
1.6.3. Skład chemiczny mięsa	34
1.7. Jakość mięsa	39
1.7.1. Kształtowanie cech jakościowych	39
1.7.2. Wyróżniki kształtujące jakość mięsa	40
1.7.3. Przyczyny występowania wad jakościowych mięsa	42
1.8. Utrwalanie mięsa i jego przetworów	44
1.8.1. Metody utrwalania	44
1.8.2. Definicja przetworów mięsnych	45
1.8.3. Dodatki i materiały pomocnicze stosowane w przetwórstwie mięsa	45

1.9. Technologia produkcji wędlin.....	46
1.9.1. Rodzaje wędlin i ich podział	46
1.9.2. Podstawowe procesy technologiczne w produkcji wędlin.....	47
1.10. Produkcja konserw mięsnych.....	51
1.10.1. Rodzaje konserw mięsnych	51
1.10.2. Podstawowe procesy technologiczne stosowane w produkcji konserw mięsnych	52
1.11. Produkcja wyrobów uszlachetnionych	53
1.12. Produkcja tłuszczów topionych	54
1.13. Maszyny i urządzenia do produkcji przetworów mięsnych.....	56
1.14. Konfekcjonowanie i pakowanie mięsa i jego przetworów.....	62
1.15. Systemy kontroli jakości stosowane w przetwórstwie mięsa.....	63
1.16. Zagrożenia środowiska spowodowane działalnością zakładów przetwórstwa mięsa.....	64
1.17. Przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony przeciwpożarowej obowiązujące w zakładach przetwórstwa mięsa.....	66
Rozdział 2. Przetwórstwo jajczarsko-drobiarskie.....	72
2.1. Charakterystyka przetwórstwa jajczarsko-drobiarskiego	72
2.1.1. Produkcja i spożycie drobiu w Polsce	72
2.1.2. Produkcja i spożycie jaj w Polsce.....	73
2.2. Charakterystyka poszczególnych gatunków drobiu	74
2.3. Ubój i obróbka poubojowa drobiu rzeźnego.....	77
2.4. Tuszki drobiu	82
2.4.1. Definicje tuszek drobiowych.....	82
2.4.2. Klasyfikacja tuszek.....	82
2.4.3. Handlowe formy tuszek drobiu	83
2.4.4. Handlowe formy drobiu w elementach.....	84
2.4.5. Podroby drobiowe.....	85
2.5. Zamrażanie i przechowywanie tuszek i ich elementów.....	85
2.5.1. Schładzanie tuszek drobiu.....	85
2.5.2. Zamrażanie tuszek drobiu	87
2.6. Uboczne artykuły uboju drobiu.....	88
2.7. Skład chemiczny i wartość odżywcza mięsa drobiowego	89
2.8. Jakość mikrobiologiczna mięsa drobiowego	92
2.9. Produkcja przetworów drobiowych	94
2.9.1. Wędliny drobiowe.....	94
2.9.2. Proces technologiczny produkcji wędlin drobiowych	95
2.9.3. Konserwy drobiowe	98

2.9.4. Proces technologiczny produkcji konserw drobiowych.....	98
2.9.5. Garmazeryjne wyroby drobiowe.....	100
2.9.6. Proces technologiczny produkcji garmazeryjnych wyrobów drobiowych	101
2.9.7. Potrawy mrożone z mięsa drobiowego	104
2.9.8. Proces technologiczny produkcji potraw mrożonych z mięsa drobiowego	104
2.10. Dodatki i materiały pomocnicze stosowane w przetwórstwie drobiarskim	105
2.11. Budowa morfologiczna i skład chemiczny jaj	106
2.11.1. Budowa morfologiczna jaj	106
2.11.2. Skład chemiczny jaj.....	108
2.12. Jakość jaj	109
2.12.1. Czynniki decydujące o jakości jaj.....	109
2.12.2. Postępowanie z jajami.....	109
2.12.3. Zmiany treści jaj podczas przechowywania	110
2.12.4. Definicje podstawowych pojęć związanych z pozyskiwaniem i przetwórstwem jaj	110
2.12.5. Wymagania jakościowe dla jaj.....	111
2.12.6. Przygotowanie jaj do sprzedaży	112
2.13. Konserwowanie jaj	116
2.14. Technologia produkcji przetworów z jaj	116
2.15. Dodatki i materiały pomocnicze stosowane w przetwórstwie jajczarskim.....	119
2.16. Systemy kontroli jakości stosowane w przetwórstwie jajczarsko-drobiarskim.....	120
2.17. Zagrożenia środowiska naturalnego spowodowane działalnością zakładów przetwórstwa jajczarsko-drobiarskiego	123
2.18. Przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony przeciwpożarowej obowiązujące w zakładach przetwórstwa jajczarsko-drobiowego	124
Rozdział 3. Przetwórstwo mleka.....	128
3.1. Skład chemiczny i cechy fizykochemiczne mleka	128
3.1.1. Skład chemiczny mleka krowiego	128
3.1.2. Cechy fizyczne mleka krowiego	130
3.2. Ocena jakości mleka surowego	133
3.3. Wartość odżywcza mleka i jego przetworów	134
3.4. Produkcja mleka spożywczego	137
3.4.1. Rodzaje mleka spożywczego	137
3.4.2. Etapy produkcji mleka spożywczego	138
3.5. Produkcja mleka zagęszczonego	144
3.5.1. Charakterystyka mleka zagęszczonego.....	144
3.5.2. Produkcja mleka zagęszczonego niesłodzonego.....	145
3.5.3. Produkcja mleka zagęszczonego słodzonego.....	147

3.6. Produkcja mleka w proszku.....	148
3.6.1. Podstawy technologii produkcji i czynniki kształtujące jakość mleka w proszku	148
3.6.2. Zastosowanie różnych rodzajów proszków mlecznych	152
3.7. Produkcja mlecznych napojów fermentowanych.....	152
3.7.1. Charakterystyka mlecznych napojów fermentowanych	152
3.7.2. Podstawy wyrobu mlecznych napojów fermentowanych – fermentacja mlekowa	153
3.7.3. Rodzaje mlecznych napojów fermentowanych	156
3.7.4. Proces produkcji mlecznych napojów fermentowanych na przykładzie jogurtu	158
3.7.5. Mleczne napoje fermentowane a probiotyki.....	160
3.8. Produkcja masła	162
3.8.1. Ogólna charakterystyka masła	162
3.8.2. Wartość odżywcza, skład chemiczny i właściwości masła	162
3.8.3. Przemysłowa produkcja masła	163
3.8.4. Trwałość masła.....	166
3.9. Produkcja serów podpuszczkowych, twarogowych i topionych	167
3.9.1. Definicja i nazewnictwo serów	167
3.9.2. Klasyfikacja serów	168
3.9.3. Skład chemiczny serów	169
3.9.4. Podstawy technologii serów	171
3.9.5. Proces produkcji serów podpuszczkowych dojrzewających (tzw. żółtych)	171
3.9.6. Proces produkcji serów topionych	175
3.9.7. Proces produkcji serów twarogowych.....	176
3.10. Produkcja lodów jadalnych.....	178
3.10.1. Wprowadzenie.....	178
3.10.2. Charakterystyka lodów.....	178
3.10.3. Wartość odżywcza i skład chemiczny lodów	179
3.10.4. Produkcja lodów.....	180
3.11. Dodatki i materiały pomocnicze stosowane w przetwórstwie mleka	183
3.11.1. Czyste kultury drobnoustrojów	183
3.11.2. Preparaty koagulujące	186
3.11.3. Laktaza (b-galaktozydaza)	187
3.11.4. Powłoki ochronne do serów.....	187
3.11.5. Substancje dodatkowe stosowane w mleczarstwie	188

3.12. Produkty uboczne z przetwórstwa mleka i kierunki ich zagospodarowania.....	188
3.12.1. Zagospodarowanie ubocznych produktów mleczarskich na cele spożywcze	188
3.12.2. Kierunki i zasady rolniczego zużytkowania ubocznych produktów mleczarskich.....	189
3.12.3. Inne możliwości zagospodarowania odpadów mleczarskich	192
3.13. Systemy kontroli jakości stosowane w przetwórstwie mleka	192
3.14. Przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony przeciwpożarowej obowiązujące w zakładach przetwórstwa mleczarskiego	193
3.15. Zagrożenia środowiska spowodowane działalnością zakładów przetwórstwa mleka ...	195
Rozdział 4. Przetwórstwo ryb	201
4.1. Wprowadzenie.....	201
4.2. Zakres przetwórstwa rybnego.....	201
4.3. Charakterystyka surowców stosowanych w przetwórstwie ryb	204
4.3.1. Podział ryb.....	204
4.3.2. Charakterystyka ryb morskich	204
4.3.3. Charakterystyka ryb słodkowodnych.....	209
4.3.4. Charakterystyka bezkręgowców morskich	212
4.4. Dodatki i materiały pomocnicze stosowane w przetwórstwie ryb.....	213
4.5. Znaczenie żywieniowe ryb i bezkręgowców morskich.....	215
4.5.1. Skład chemiczny i wartość odżywcza ryb	215
4.5.2. Skład chemiczny i wartość odżywcza bezkręgowców morskich.....	217
4.6. Zmiany jakości surowców rybnych.....	219
4.7. Produkcja ryb i bezkręgowców morskich świeżych, chłodzonych i mrożonych.....	224
4.7.1. Zakres i znaczenie przetwórstwa wstępnego	224
4.7.2. Technologia chłodzonych przetworów rybnych	227
4.7.3. Technologia mrożonych przetworów rybnych.....	229
4.7.4. Rozmrażanie mrożonych ryb i przetworów rybnych	236
4.8. Produkcja ryb solonych	237
4.9. Produkcja ryb wędzonych.....	239
4.10. Produkcja marynat rybnych	242
4.11. Produkcja konserw i prezerw rybnych.....	246
4.12. Uboczne produkty rybne.....	250
4.13. Systemy kontroli jakości stosowane w przetwórstwie ryb.....	250
4.14. Zagrożenia środowiska naturalnego spowodowane działalnością zakładów przetwórstwa ryb	251
4.15. Przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony przeciwpożarowej obowiązujące w zakładach przetwórstwa ryb	253

Rozdział 5. Produkcja koncentratów spożywczych	257
5.1. Klasyfikacja koncentratów spożywczych.....	257
5.2. Żywność wygodna i funkcjonalna.....	259
5.3. Surowce do produkcji koncentratów spożywczych	261
5.4. Produkcja koncentratów obiadowych, zup i bulionów.....	261
5.5. Rynek koncentratów zup.....	265
5.6. Produkcja gotowych dań	266
5.7. Produkcja sosów i dipów	267
5.8. Koncentraty deserów i ciast.....	268
5.9. Przyprawy do potraw, przyprawy typu fix	268
5.10. Dodatki do ciast	269
5.11. Produkcja preparatów i hydrolizatów białkowych	272
5.12. Produkcja środków spożywczych specjalnych i suplementów diety.....	281
5.13. Produkcja środków spożywczych dla zdrowych niemowląt i małych dzieci	283
5.14. Produkcja suplementów diety.....	285
5.15. Produkcja kawy zbożowej.....	285
5.16. Produkcja ekstraktów kawowych.....	286
5.17. Maszyny i urządzenia stosowane podczas produkcji koncentratów	289
5.18. Opakowania koncentratów spożywczych i dań gotowych	293
5.19. Systemy kontroli jakości stosowane w produkcji koncentratów spożywczych	294
5.20. Zagrożenia środowiska naturalnego spowodowane działalnością zakładów produkujących koncentraty spożywcze	296
5.21. Przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy oraz ochrony przeciwpożarowej obowiązujące w zakładach produkujących koncentraty spożywcze.....	297